

‘KIL’I KAÇ YARMAK?

Yrd. Doç. Dr. Sezer ÖZYAŞAMIŞ ŞAKAR*

ÖZ: Bir dilin söz varlığı içerisinde yer alan, o dili konuşan toplumun anlatım gücünü gösteren deyimler, bazen yüzyıllarca hiç değişmeden bazen de bünyesindeki sözcüklerin değişimi ile geçmişten günümüze gelmektedir. Deyimler, anlatımı güçlendirmenin yanı sıra anlatıma güzellik ve özgünlük de katar.

Türkçede konuşma ve yazı dilinde kullanılan, geçmişten günümüze gelen deyimler içerisinde “kılı kırk yarmak” deyimini görmekteyiz. Tarihî metinlerde *kılı kırk yarmak* deyimi, bu şekli dışında “kıl yarmak, kılı iki yarmak, kılı on yarmak, kılı yüz yarmak, kılı bin yarmak, kılı kırk bin yarmak” biçimleriyle de kullanılmış ancak günümüz Türkiye Türkçesine bunlardan sadece “kılı kırk yarmak” biçimi gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Söz varlığı, deyim, sayı, kıl, kılı kırk yarmak

How Many Times a Hair is Split into Pieces!

ABSTRACT: Idioms reflect the communicative and the expressive power of a society and are considered as part of the vocabulary. Sometimes an idiom can exist for centuries, remaining in common use with no change, or only slight changes in its words. Idioms not only strengthen expression but also make it beautiful, give originality and add freedom to it.

In Turkish spoken and written discourse we have one idiom as “splitting the hair into 40 pieces” remained in the language without being changed at all through . Although in historic manuscripts this idiom exists as “splitting the hair into pieces”, “splitting the hair into 2 pieces ”, “splitting the hair into 10 pieces”, “splitting the hair into 40 pieces” “splitting the hair into 100 pieces”, “splitting the hair into 1000 pieces”,

---

* Mimar Sinan G.S.Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl., sozyasamis@yahoo.com

“splitting the hair into 4000 pieces” only the given version is still used in modern Turkish.

Key Words: Vocabulary, idiom, number, splitting the hair into pieces

Bir dilin söz varlığı içerisinde yer alan, o dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü gösteren deyimler bazen yüzyıllarca hiç değişmeden bazen de bünyesindeki sözcüklerin değişimi ile geçmişten günümüze gelmektedir (Aksan 2006: 31). Kimi zaman kelime kimi zaman da anlam bağlamında değişime uğrayan deyimler, anlatımı güçlendirmesinin yanı sıra anlatıma güzellik ve özgünlük de katar. Türkçede deyim, “*Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir*” (TS 2011: 651), “*İfâde gücünü arttırmak için bir araya getirilen ve genellikle gerçek anlamları dışında bir anlam kazanarak kalıplaşan kelime öbeği, tâbir, istilâh*” (Ayverdi 2005: 279), “*Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.*” (Aksoy 1993: 1/52), “*En az iki sözcükten kurulan, konuşmada ve yazıda anlatım gücünü artıran, anlam yönünden yer yer mantık dışına taşan bölümleri olabilen, yapısındaki kimi sözcükleri anlam değişmesine uğrayan, kalıplaşmış söz öbeklerine verilen addır.*” (Çotuksöken 1988: 7) biçiminde tanımlanmıştır.

Konuşma ve yazı dilinde kullanılan, geçmişten günümüze gelen deyimler içerisinde *kılı kırk yarmak* deyimini görmekteyiz. Bu deyim için çeşitli sözlüklerde, “*Bir şeyi tedkik ve teemmülde ifrattan kinaye*” (Hüseyin Kâzım Kadri 1943: 3/920), “*Çok tedkik etmek*” (Şemseddin Sâmî 1995: 1131), “*Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak.*” (TS 2011: 1406; Saraçbaşı 2010: 776), “*Çok dikkatle, en küçük ayrıntılarına kadar titizce incelemek.*” (Aksoy 1993: II/928), “*İnceden inceye düşünüp en küçük ayrıntıyı bile hesâba katmak, titizce incelemek, ince eleyip sık dokumak*” (Ayverdi 2005: 665), “*Ele alınan şeyi titizce incelemek.*” (Gözler 1991: 99), “*Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, büyük bir dikkat göstermek.*” (Tanyeri 2006: 176), “*1. Çok titizlik göstermek. 2. En küçük ayrıntısına değin titizlikle incelemek.*” (Püsküllüoğlu 1998: 549), “*Bir işi yaparken aşırı titizlik göstermek*” (Demiray 1994: 481) anlamları verilmiştir.

Eski Türkçeden bu yana kullanılan, “*İnsanın ve bazı hayvanların vücudunda çıkan sertçe ve ince tüy*” (ÖTS 2000: 2/1649); *bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı* (TS 2011: 1406); *hayvanların derilerinde insan vücudunun bazı bölgelerinde çıkan ipliksi, sert tüy*” (Demiray 1994: 481) anlamına gelen *kıl* kelimesi, yapısı gereği çok ince bir unsurdur. Bu unsurun

“uzunlamasına bölüp ayırmak” (TS 2011: 2541) anlamına gelen *yarmak* fiiliyle daha da inceltilmesi, bir şeyin incelikle, dikkatle, titizlikle incelenmesi ve üzerinde durulması gerektiğini ifade etmiş ve bu şekilde deyimleşmiştir. *Kılı kırk yarmak* deyiminde “kıl” ve “yarmak” kelimeleri değişmezken, “yarmak” fiiline zarf unsuru olarak zaman içerisinde iki, on, kırk, yüz, bin, kırk bin gibi değişen sayılar eklenmiştir. Tarihî metinlerde *kıl yarmak* ve *kılı iki yarmak*, *kılı on yarmak*, *kılı kırk yarmak*, *kılı yüz yarmak*, *kılı bin yarmak*, *kılı kırk bin yarmak* gibi çeşitli sayı ifadeli biçimleriyle kullanılan deyimün günümüz Türkiye Türkçesine sadece *kılı kırk yarmak* biçimiyle ulaştığını görmekteyiz.

Kıl yarmak deyimini veya değişik sayı ifadeli biçimleri Türkçenin en eski yazılı metni Orhun Abideleri’nde, İslami Türk edebiyatının bilinen ilk büyük eseri olan Kutadgu Bilig’de ve Türkçenin bilinen ilk sözlüğü olan Dîvânü Lügati’t-Türk’te görülmemektedir.

Bu çalışmada yer alan metinler dışındaki metinlerde, bu deyimün aşağıda belirtilen sayı ifadeli biçimlerinden başka biçimlere de rastlamak mümkündür. *Kıl*’ın taranan metinlerden hareketle kaç kez yarıldığını bildiren deyimlerin durumu ve kullanımları şu şekildedir:

Kıl/kılı yarmak: “Bir işin inceliklerini bilerek çok titiz davranmak, çok dikkatle en küçük ayrıntılarına kadar titizce incelemek” anlamında olan deyim 14. yüzyılın önemli şairlerinden Hoca Mes’ûd’un Süheyl ü Nev-bahâr adlı mesnevisinde ve Kadı Burhaneddin’in Divan’ında şu beyitlerde geçer:

Çü bilmez Mogalca ne dise yarar

Arab dili içinde kılı yarar (Mes’ûd bin Ahmed 1991: 349)

Kıl yarar cânum ki ire biline

İnce yola girmege yâr isderem (Ergin 1980: 6,7)

Kıpçak Türkçesi ile 1391’de yazımı tamamlanan Seyf-i Sarâyî’nin Gülistan Tercümesi’nde bu deyim iki yerde şu biçimde geçer:

Her tirige cân bigin ilge yarar

Olturup yargu yarıda kıl yarar (Seyf-i Sarâyî 1989: 7 a/4)

Ol ir kim ok atıban kıl yara nişan urgay

Anı uruşta sakınma yirinde bek turgay (Seyf-i Sarâyî 1989: 149 b/5, 6)

15. yüzyılın ilk yarısında derlenmiş nazireler mecmuası olan Ömer bin Mezîd’in Mecmû’atü’n-nezâ’ir’inde iki yerde bu deyim geçmektedir:

*Belinden kimsene hergiz haber vermeye bir kılca
Kemer ger **kıl yaranlara** haber vermez ise gizli* (Canpolat 1995: 55)

*Sâde-dildir gün yüzün âyine görürse yanar
Şâne çok başlu işinde **kıl yarar** anber düzer* (Canpolat 1995: 237)

15. yüzyıl şairlerinden Necâtî Bey Divan’ında soruya verilecek cevabın ne denli incelikle, özenle düşünüldüğü bu deyimle ifade edilmiştir.

*Dehâni **kıl yaruban** her suâle virde cevâb
Dahı o gamze-i fettân iden cidâle tamâ’* (Tarlan 1963: 4)

16. yüzyıl şairlerinden Emrî’nin, Prizrenli Şem’î’nin ve Gelibolulu Sun’î’nin Divan’ında şu şekilde geçer:

*Zülfden yüzüne gelmiş ser-i mûdur dehenün
Kıl yarar sözde anunçün leb-i şekker-şikenün* (Saraç 2002: 162)

*Yâ ser-i mûdur dehânun nakşı yâhud zerredür
Söyledükce **kıl yarar** dikkatde güftârun seniün* (Karavelioğlu e-kitap: 89)

*Söz açmada ey gonca dehânun gibi hîç yok
Kıl yarmada dikkatde miyânun gibi hîç yok* (Yakar 2009: 480)

17. yüzyıl şairlerinden Süheylî’nin Divan’ında sözün ne denli dikkatli ve incelikli söylendiğini anlatan deyim şu beyitte geçmektedir:

*Süheylî her sözünde kıl yararken
Miyânından haber virmez muhaddis* (Harmancı e-kitap: 37. gazel)

17. yüzyılın başlarında yazılmış Kitab-ı Bâz-name-i Padişahi adlı eserde “dahı bu san’atlar içinde **kıl yaran** kişilerin sözlerin ki gâyet mücerredür, ihtiyâr kıldum.” (Ergüzel 2009: 86) bu deyim “kılı kırk yaran, dikkatle inceleyen” anlamıyla geçmektedir.

Kılı iki yarmak/kılı iki biçmek: “Çok dikkat etmek, çok dikkatli davranmak” anlamındaki deyimde geçen *iki* sayısı “birden fazla olanı, bölünmeyi” karşılamaktadır.

13. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başında yazıldığı tahmin edilen (Çelebioğlu 1999: 106) Dâstân-ı Ahmed Harâmî’de bu deyim *kılı iki biçmek* şeklinde geçmektedir.

*Maânide **kılı iki biçenler***

Dilinden dayıma gevher saçanlar (Onay 1946: 3)

14. yüzyıl şairlerinden Hoca Mes'ûd'un Süheyl ü Nev-bahâr mesnevisinde söze canlılık katmak maksadıyla sıkça kullandığı deyimlerin arasında yer alan *kılı iki yarmak* deyimini ile ilgili beyitler şunlardır:

Velî sözi senden işitdüm ılı

*Bu ma'nîde uş **iki yardum kılı*** (Mes'ûd bin Ahmed 1991: 313)

Kılı iki yarmaga nite yarar

*Bular ok ile bir **kılı on yarar*** (Mes'ûd bin Ahmed 1991: 498)

15. yüzyılın başında yazılan Tutmacı'nın Gül ü Hüsrev adlı mesnevisinde üç beyitte bu deyimle rastlanmıştır.

Dilâverlükde ola yek-süvâre

*Bilüde bir **kılı hod iki yara*** (Solmaz 2007: 114)

Siyâkat içre gayet pâye-verdi

*Ki bir sözde **kılı iki yarardı*** (Solmaz 2007: 169)

*Ma'ânîde **kılı iki yarardı***

Şehün her dürlü işine yarardı (Solmaz 2007: 266)

Kılı on yarmak: Tarihî metinlerde görülen deyimlerden birisi de *kılı on yarmak*'tır. Buradaki *on* sayısı “dokuzdan bir artık” anlamını ve simgesel olarak tamlık ve mükemmelliği (Schimmel 2000: 194) belirtmektedir.

14. yüzyıl mesnevilerinden Süheyl ü Nev-bahâr'da daha önce belirtilen *kıl yarmak*, *kılı iki yarmak* biçimi dışında *kılı on yarmak* biçimi de geçmektedir.

Kılı iki yarmaga nite yarar

*Bular ok ile bir **kılı on yarar*** (Mes'ûd bin Ahmed 1991: 498)

14. yüzyılın sonu 15. yüzyılın başlarında yazıldığı tahmin edilen (Kavruk 1998: 31) Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı bulunan bir Bahtiyâr-nâme'de (Bozkaplan-Kavruk 1999) bu deyim şu şekilde geçmektedir:

*... bu pâdişâhun on vezîr(i) vardı kim her biri 'ilm (ü) hüner içinde ve re'y ü tedbir itmekte **kıl on yararlardı**...* (Bahtiyâr-nâme 1999: 2 a/10)

Kılı kırk yarmak/ kılı kırk itmek: Mecazen “pek çok, defalarca” anlamında olan *kırk* sayısının, *kılı kırk yarmak* deyimini dışında Türkçede pek çok deyimde *-kırk dereden su getirmek, kırk tarakta bezi olmak, kırkı çıkmak, kırkıktan sonra saz çalmak, kırk katır mı kırk satır mı?, kırklamak, kırk yıllık, kırklara karışmak, kırk gün kırk gece, kırk yılda bir, kırkları karışmak, kırk kapının ipini çekmek, kırk kilit vurmak, kırk fırın ekmek yemek, kırk yılda bir vs.-;* atasözünde *-kırk derviş bir sofrada yemek yer iki padişah bir ülkeye(iklime) sığmaz, sarımsağı gelin etmişler kırk gün kokusu çıkmamış, kırk yıl günahkâr, bir yıl tövbe-kâr, bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı (hakki) vardır, kırk yıllık Kâni olur mu Yani, kırkıktan sonra azanı tenesir paklar, kırkıktan sonra saza başlayan kıyamette çalar, kırk serçeden bir kaz iyi, kırk yılda bir ölet olur, eceli gelen ölür vs.-;* birleşik kelime *-kırkambar, kırk hamamı, kırkayak, kırk kere vs.-;* kalıp sözde *-kırk haramiler, kırk türlü- çokluk* ifadesiyle kullanıldığı görülmektedir.

Hazırlamayı ve tamamlamayı ifade eden *kırk* sayısı büyük sayılar arasında en büyüleyici sayı olarak Orta Doğu’da özellikle de İran ve Türkiye’de yaygın biçimde kullanılmaktadır (Schimmel 2000: 265, 266). Eski Türkçeden bu yana Türkçenin söz varlığında yer alan *kırk* sayısı, Hz. Muhammed’in kırk yaşında Allah’tan vahiy alması, Allah’ın Hz. Âdem’in çamurunu kırk gün yoğurduğuna inanılması, Mehdi’nin dünyaya tekrar geldiğinde kırk yıl kalacak olması, Hz. Muhammed’in adındaki m (mim) harfinin ebce hesabında kırk sayısını karşılması (Çoruhlu 2000: 204), Kur’ân-ı Kerîm’de A’râf suresinde Musa peygambere Tûr dağında otuz günlük süre verilmesi ve bu sürenin on günle tamamlandığının bildirilerek kırk sayısının bir tamamlayış sayısı olduğunun belirtilmesi sebebiyle İslamiyette kutsal bir sayı kabul edilmiştir (Gölpınarlı 1977: 201).

Türklerde sayıların büyüklüğü onlara, yüzlere, binlere, yüz binlere vs. doğru giderken *kırk* sayısı halk arasında sayıların sonu zannedilmiş (Yund 1953: 749) ve bu yüzden *kırk* sayısı en büyük sayıyı, en çok olmayı belirten bir söz olmuştur.

Kırk sayısı Kırgızların Manas Destanı’nda, Dede Korkut Hikâyeleri’nde “kırk yiğit”, “kırk kız”, “kırk nâmerd”, “kırklar” motifleri ile (İnan 1948: 238-240; Gürsoy-Naskali 1996: 56-59), Binbir Gece Masalları’nda “kırk haramiler” motifi ile karşımıza çıkmaktadır. Bugün de Anadolu’da doğum ve ölüm ile ilgili âdetlerde, halk inanışında, yer adlarında *kırk* sayısının kullanıldığı bilinmektedir (Kalafat 1995: 15-21).

13. yüzyılın ikinci yarısı ile 14. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Yunus Emre’nin Divan’ında bu deyim şu beyitte geçmektedir:

Bir kılı kırk yardılar birin yol gösterdiler

Bu mülke gönderdiler o yola düşüp geldüm (Taççı 1998: 188)

16. yüzyıl şairlerinden Âşık Çelebi'de bu deyim yar- fiili yerine it-yardımcı fiiliyle *kılı kırk itmek* biçiminde kullanılmıştır.

*Gerçi ki dikkat ile bir **kılı kırk itdi** hıred*

Kimse bu mûy-miyân'eylemedi kılca hayâl (Kılıç e-kitap: 6. kaside)

16. yüzyıl şairlerinden Yahyâ Bey'de sevgilinin belini de ifade eden kıl unsurunun geçtiği bu deyim şu beyitte kullanılmıştır:

Yahyâ n'ola olursa sözüün inceden ince

*Yârün beli vasfında **kılı kırk yarar**sın* (Çavuşoğlu 1977: 481)

17. yüzyıl Türk edebiyatının en büyük hamse yazarlarından Nev'îzâde Atâyî'nin Sohbetü'l-ebkâr adlı mesnevisinde şu şekilde geçer:

Mîminin nüktesine eyle nazar

*Hatt-ı fermânı **kılı kırk yarar*** (Nev'îzâde Atâyî 1999: 23)

17. yüzyıl şairlerinden Süheylî'nin Divan'ında bir beyitte daha önce *kıl yarmak* biçimiyle geçen deyim aşağıdaki beyitte *kılı kırk yarmak* biçimiyle geçmektedir.

*Dikkatde **kılı kırk yarar** fikr-i latîfi*

Tedbîr-i dil-ârâsi pesendide vü sâ'ib (Harmanlı e-kitap: 15. kaside)

Kılı yüz yarmak: Bir şeyin çokluğunu abartmak amacıyla kullanılan *yüz* sayısı mükemmelliği ifade etmektedir (Schimmel 2000: 291).

15. yüzyıl şairlerinden Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn adlı mesnevisinde ve Cemâlî-i Karamânî'nin Miftâhu'l-Ferec adlı mesnevisinde bu deyim geçtiği beyitler şunlardır:

Seçerse kılı kıldan her bir âgâh

*Kılı yüz **yüz yarar** dikkatde ol şâh* (Timurtaş 1980: 23)

*Zihî peyk-i revân kim **yüz yarup kıl***

İki dilden kalur bin kâl ile kıl (Timurtaş 1980: 189)

Ol ki dîn içre delü dirsen yarar

*Bir kılı dünyâ işinde **yüz yarar*** (Yıldız 1992: 614)

Kılı bin yarmak: "İnceden inceye incelemek, titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek" ifadesiyle kullanılan deyimdeki *bin* sayısı mecazen "*pek çok, çok sayıda*" (TS 2011: 345) anlamındadır. Türkçede çeşitli söz

varlıklarında -deyimde (*bin derde deva, binde bir, bin dereden su getirmek, bin kalıba girmek, bin kat, bin türlü, vs.*), atasözünde (*bin bilsen de bir bilene danış, bin dost az, bir düşman çok, bir musibet bin nasihatten yeğdir, bin ölçüp bir biçmeli, bir selam bin hatır yapar, biri bilmeyen bini hiç bilmez, vs.*)- geçen bin kelimesi gerçek sayı değerinden ziyade fazlalığı, çokluğu ifade etmek için kullanılmıştır.

15. yüzyıl şairlerinden Cem Sultan'ın ve Karamanlı Nizâmî'nin Divan'ında şu beyitlerde geçmektedir:

Bir kılı bin yararsa dahı akl-ı hurde-bin

Gelmez hayâl ü vehme hayâli Muhammed'ün (Ersoylu 1989: 9)

Pîr-i hîred ki bir kılı dikkatle bin yarar

Hayrân olur görürse sfât-ı miyânunu (İpekten 1974: 232)

16. yüzyıl şairlerinden Emrî'nin ve Prizrenli Şem'î'nin Divan'ında daha önce *kıl yarmak* biçiminde geçen deyim bu kez *kılı bin yarmak* biçimindedir.

Bir kılı bin yardı tab '-ı mû-şikâfum Emriyâ

Bağladı ol mû-miyân vasfında bir ince hayâl (Saraç 2002: 176)

Zerrece bilmez lebün kılca miyânun anlamaz

Bin yararsa ger kılı dikkatle fikr-i mû-şikâf (Karavelioğlu e-kitap: 86)

16. yüzyıl şairlerinden Zâtî'nin Divan'ında ve 16. yüzyılın başında yazılmış Lokmanî Dede'nin Menâkıb-ı Mevlâna'sında bu deyim şu şekilde kullanılmıştır:

Yararsın bir kılı bin sen nigârun bili vasfında

Gerekdür Zâtîyâ şâir olan gâyetde dikkatlü (Çavuşoğlu-Tanyeri 1987: 142)

Cân dilidür ki vasf ider bu dili

Bin yarar ma 'ni-y-ile bir kılı (Ersoylu 2001: 408)

Kılı kırk bin yarmak: Kırk ve bin sayılarıyla oluşturulmuş *kırk bin* sayı bakımından büyük bir değeri ifade ettiğinden “çokluğu, fazlalığı” belirtmek amacıyla bu deyimde kullanılmıştır. Bir şeyin bütün ayrıntıları ile ele alınması, incelenmesi gerektiğini belirtmek için sayı değeri bakımından büyük olan kırk bin ifadesinin kullanıldığı *kılı kırk bin yarmak* deyimini “*ince eleyip sık dokumak, dikkatle incelemek*” (Kantar

2011: 447) anlamıyla 15. yüzyıl şairlerinden Muînî'nin Mesnevî-i Murâdiye'sinde şu şekilde geçmektedir:

Bir kılı kırk bin yaran eshâb-ı hâs

Bu mekirden degmesi bulmaz halâs (Yavuz 1982: 131)

SONUÇ

Kıl yarmak, kılı iki yarmak, kılı on yarmak, kılı kırk yarmak, kılı yüz yarmak, kılı bin yarmak, kılı kırk bin yarmak deyimlerindeki şekil, hacim ve ağırlık bakımından küçük, az olan *kılın* bölünmesi, kullanıldığı cümlede yer alan söz konusu şeye çok fazla ehemmiyet vermeyi ifade etmektedir. Şekil, hacim ve ağırlık bakımından önemsiz olan unsurun önem ifadesi kazanması tezat sanatı ile sağlanmıştır. Kelimelerin tek tek anlamı ile deyim hâlinde çağrışımı ve anlamı, yapılan eylemin ne denli önemli olduğunu, incelik, dikkat ve özen istediğini belirtmektedir. *Kılın* ince, ufak, önemsiz görüntüsü Türkçede öteden beri çokluk, fazlalık ifade eden iki, on, kırk, yüz, bin gibi kelimelerle güçlendirilmiş, şekil olarak küçük, yerine göre önemsiz görünen *kıl* bölünme ve parçalanma sonucu “önem, dikkat, özen, incelik” gibi anlamları bünyesine katmış ve anlam bakımından güç kazanmıştır.

Söz konusu deyimlerden sadece *kılı kırk yarmak* biçiminin günümüze dek gelmesi Türk kültüründe ve düşünce dünyasında *kırk* sayısının en yüksek sayısı, çokluğu, en fazla olanı bildirmesi, tamlığı ve mükemmelliği karşılaması ile açıklanabilir.

KISALTMALAR

ÖTS: Örnekleriyle Türkçe Sözlük

TS: Türkçe Sözlük

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan (2006), *Türkçenin Sözvarlığı*, Engin Yayınevi, Ankara.

AKSOY, Ömer Asım (1993) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, C. 1, 2, İnkılâp Yayınları, İstanbul.

AYVERDİ, İlhan (2005), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

Bahtiyâr-nâme (1999), (haz. Şerif Ali Bozkaplan, Hasan Kavruk), C. I, İzmir.

CANPOLAT, Mustafa (1995), *Ömer bin Mezîd, Mecmû'atü'n-nezâ'ir*, TDK, Ankara.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1977), *Yahyâ Bey Divan*, İstanbul.

- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed -TANYERİ, M. Ali (1987), *Zâtî Divanı, Gazeller Kısmı*, C. III, İstanbul.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1999), *Türk Edebiyatında Mesnevi*, Kitabevi, İstanbul.
- ÇORUHLU, Yaşar (2000), *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf (1988), *Deyimlerimiz*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- DEMİRAY, Kemal (1994), *Temel Türkçe Sözlük*, 3. baskı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- ERGİN, Muharrem (1980), *Kadı Burhaneddin Divanı*, İstanbul.
- ERGÜZEL, M. Mehdi (2009), *Kitab-ı Bâz-name-i Padişahi*, TDK, Ankara.
- ERSOYLU, İ. Halil (1989), *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*, TDK, Ankara.
- ERSOYLU, Halil (2001), *Lokmanî Dede, Menâkıb-ı Mevlâna*, TDK, Ankara.
- EYÜBOĞLU, E. Kemal (1975), *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, C. 2, İstanbul.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (2000), *Dedem Korkudun Kitabı*, MEB, İstanbul.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (1977), *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
- GÖZLER, H. Fethi (1991), *Türkçe Deyimler Türkçe ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- GÜRSOY-NASKALİ, Emine (1996), “Manas Destanında Kırk Yiğit (Niçin Kırk Yiğit)”, *Türk Dili*, S. 529, Ocak, s. 56-59.
- HARMANCI, M. Esat, *Süheylî, Divân*, (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-215254/h/girismetin.pdf>) (Erişim tarihi: 05.03.2013)
- Hüseyin Kâzım Kadri (1943), *Türk Lûgati*, C. III, İstanbul.
- İNAN, Abdülkadir (1998), “Türk Destan ve Masallarında “Kırklar” Motifi”, *Makaleler ve İncelemeler*, C. I, TTK, Ankara, s. 238-240.
- İPEKTEN, Halûk (1974), *Karamanlı Nizâmî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Ankara.
- KALAFAT, Yaşar (1994), “Türk Halk İnançlarında Hususiyle Doğu Anadolu’da ve Orta Toroslar’da “Kırk” Motifi”, *Millî Folklor*, S. 22, Yaz, s. 15-21.
- KARAHAN, Abdülkadir (1951), “İslâmiyette 40 Adedi Hakkında”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. IV, S. 3, İstanbul, s. 265-273.
- KARAVELİOĞLU, Murat, *Prizrenli Şem’î Divânı*, (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219047/h/prizrenlisemi.pdf>) (Erişim tarihi: 28.12.2012)

- KAVRUK, Hasan (1998), *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*, MEB, İstanbul.
- KILIÇ, Filiz, *Âşık Çelebi Dîvânı* (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-213614/h/asikcelebidivanifilizkiligilic.pdf>) (Erişim tarihi: 24.12.2012)
- Mes'ûd Bin Ahmed (1991), *Süheyl ü Nev-bahâr* (haz. Cem Dilçin), TDK, Ankara.
- Nev'îzâde Atâyî (1999), *Sohbetü'l-ebkâr*, (haz. Muhammet Yelten), İstanbul.
- ONAY, A. Talat (1946), *Dâstan-ı Ahmed Haramî*, İstanbul.
- Örnekleriyle Türkçe Sözlük* (2000), C. II, MEB, İstanbul.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1998), *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, 2. baskı, Arkadaş Yayınları, Ankara.
- SARAÇ, M. A. Yekta (2002), *Emrî Divanı*, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- SARAÇBAŞI, M. Ertuğrul (2010), *Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü*, C. 2, YKY, İstanbul.
- SCHIMMEL, Annemarie (2000), *Sayıların Gizemi*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Seyf-i Sarâyî (1989), *Gülîstan Tercümesi* (haz. Ali Fehmi Karamanlıoğlu), TDK, Ankara.
- SOLMAZ, Ali Osman (2007), *Tutmacı'nın Gül ü Hüsrev Adlı Eseri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Şemseddin Sâmî (1995), *Kamûs-ı Türkî*, 5. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- TANYERİ, M. Ali (1999), *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- TANYERİ, M. Ali (2006), *Örnekleriyle Cumhuriyet Şiirinde Deyimler*, MVT Yayıncılık, İstanbul.
- TARLAN, Ali Nihad (1963), *Necatî Beg Divanı*, İstanbul.
- TATÇI, Mustafa (1998), *Yunus Emre Dîvânı*, 2. baskı, Akçağ Yayınları Ankara.
- TEKİN, Talat (2006), *Orhon Yazıtları*, TDK, Ankara.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1980), *Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrîn'i*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Türkçe Sözlük* (2011), 11. baskı, TDK, Ankara.
- ÜSTÜNER, Ahat (1989), *Karahanlıca ve Eski Anadolu Metinlerinde Deyimler, Atasözleri ve Kısa Hikâyeler*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- YAKAR, Halil İbrahim (2009), *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*, (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-213620/h/gelibolulu.pdf>) (Erişim tarihi: 05.03.2013)

YAVUZ, Kemal (1982), *Mevlânâ, Mesnevî-i Murâdiyye*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Yazım Kılavuzu (2012), 27. baskı, TDK, Ankara.

YILDIZ, Osman (1992), *Cemâlî-i Karamânî, Miftâhu'l-Ferec, Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini*, C. II, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya.

YUND, Kerim (1953), “Türk Dilinde 40”, *Türk Dili*, S. 23, Ağustos, s.749-752.

YURTBAŞI, Metin (2012), *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*, 3. baskı, İstanbul.

YÜKSEL, H. Avni (1981), “Türk Folklorunda Kırk Sayısı”, *Erciyes*, S. 32, s. 13-17.